

ЛЕВ ЮРКЕВИЧ І НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ

У статті розглядається проблема взаємовідносин між українськими і російськими соціал-демократами щодо вирішення національного питання на початку ХХ століття. Відмічено роль Левка Юркевича у цьому протистоянні, який зміг до певної міри розкрити антиукраїнський характер ленінського гасла «про право націй на самовизначення», яке використовували більшовики в тактичних цілях у боротьбі за владу.

Зроблено висновок про вагомий внесок української соціал-демократії, зокрема Юркевича в розробку національної ідеї.

Ключові слова: національно-визвольний рух, національне питання, російський більшовизм, централізм, великодержавний шовінізм, «злиття націй», право націй на самовизначення.

The problem of relations between the Ukrainian and Russian Social Democrats to solve the national question in the early twentieth century. Lev Yurkevich marked role in this confrontation, which could in some way reveal the anti-Ukrainian character of Lenin's slogan "On the right of nations to self-determination" that the Bolsheviks used for tactical purposes in the struggle for power.

The conclusion about the significant contribution of the Ukrainian Social-Democrats, particularly in developing Yurkevych national idea.

Keywords: national liberation movement, the national question, the Russian Bolshevism, centralism, great-power chauvinism, "merging of nations' right to self-determination.

Лев Йосипович Юркевич – український політичний діяч, публіцист, теоретик марксизму, літератор, син заможного лікаря з гурту «українців польської культури», що виник під впливом Володимира Антоновича.

Народився в 1883 р. у селі Криве Сквирського повіту Київської губернії, а з життя пішов у Москві в 1919 р. Друкувався Л. Юркевич під псевдонімами Рибалко, Ніколет, Причепка, Псалмоспівець, Юрій Стрижевський.

Закінчив Подільську духовну семінарію у 1903 р. (за іншими джерелами – у 1902 р.) в Кам'янці. У 1901-1902 рр. був членом українського студентського гуртка, який заснували українці римо-католицької віри, переважно учні першої Київської гімназії. Після закінчення Подільської духовної семінарії вступив до Київського університету, але за участь у революційних гуртках був відрахований з університету.

У 1904 р. став членом Революційної української партії (РУП), яка в грудні 1905 р. трансформувалася в Українську соціал-демократичну робітничу партію, а Л. Юркевич був обраний кандидатом в члени ЦК партії. Юркевич став одним із лідерів українських соціал-демократів і співзасновником партійної видавничої спілки «Дзвін». Був ініціатором заснування і головним спонсором громадсько-політичного і літературного журналу «Дзвін».

Після поразки першої російської революції 1905-1907 рр. Юркевича неодноразово заарештовували. У 1907 р. він виїхав за кордон і там закінчив університетську освіту розпочату в 1903 р. у Київському університеті.

У 1915-1916 рр. Юркевич був видавцем і редактором періодичного часопису «Боротьба» органу закордонної групи УСДРП. Після Лютневої 1917 р. революції збирався повернутися в Україну, але не вдалося.

Лев Йосипович Юркевич належав до ортодоксального українського марксизму, наближеного за постулатами до російського більшовизму.

Проте, багато в чому не був згідний з російською соціал-демократією. Зокрема критикував їх за централізм і великодержавний шовінізм. Він написав декілька статей, присвячених національному питанню. Серед них на особливу увагу заслуговують статті, що стосувалися проблеми взаємовідносин між українською та російською соціал-демократією. Л. Юркевич був переконаним прихильником необхідності об'єднання всіх свідомих представників українського пролетаріату в окрему національну партію. Причину цього він пояснював самими специфічними цілями українського робітництва.

Його думка користувалася і загальною підтримкою в УСДРП. Але «російські соціал-демократи, – пише Л. Рибалка, – зустріли наш рух з перших днів його появи з «глибоким обуренням» [1, с. 30]. Особливо глибокою «моральна образа» була серед більшовицького керівництва, і, зокрема, їх лідера В. Леніна. Останній був категоричним противником побудови партійних організацій за національною ознакою. Прийнявши за закон суспільного розвитку царський централізм й асиміляцію неросійських народів, він прийшов до утопічного висновку про «злиття націй» [2, с. 27]. Тому антагонізм між українськими і російськими соціал-демократами в процесі посилення національно-визвольного руху все більше й більше загострювався. «До нас ставились, як до «шовіністів» і як до «сепаратистів», – пише Л. Рибалка [1, с.30].

Так український соціал-демократ, що виступав за поразку Росії у світовій війні, написав до Кінтальської конференції брошуру «Україна і війна», яку Л. М. Коллонтай в листі до В. І. Леніна від 15 травня 1916 р. назвала «ганебно шовіністичною». «Якщо Рибалка і не «австрійський» патріот, – писала вона, – то він яскравий представник «патріота»-українця. А чим це краще?» [3, с. 70]. Найвищого загострення ці протиріччя досягли напередодні першої світової війни, коли визвольний рух неросійських народів піднявся на вищий щабель свого розвитку і який недвозначно говорив про майбутнє месіанської величі Росії. Спроба уникнути катастрофи можлива була тільки на шляху рішучої та гнучкої тактики збереження цілісності імперії. З усіх російських політичних сил таку програму в той час могли реалізувати тільки більшовики, і це принесло їм перемогу в добу революції [4, с. 14].

Проявом гнучкої тактики стало засудження в серпні 1913 р., на так званій літній нараді ЦК РСДРП, «чорносотенного великоруського націоналізму» і задекларування підтримки права неросійських народів на «самовизначення, тобто на відокремлення і утворення самостійної держави». Одночасно в резолюціях тієї самої наради було сказано, що: «Питання про право націй на самовизначення... не дозволено змішувати з питанням про доцільність відокремлення тієї чи іншої нації. Це останнє питання соціал-демократична партія повинна розв'язувати в кожному окремому випадку цілком самостійно...» [5, с. 201-202].

В свою чергу В. Леніним наприкінці 1913 р. і в 1914 р. були написані статті: «Критичні замітки з національного питання» і «Про право націй на самовизначення», які викликали з боку Л. Юркевича гостру та однозначну оцінку. Проголошення Леніним права націй на самовизначення одним із головних партійних гасел український соціал-демократ назвав ієзуїтською політикою [6].

Найбільш повний критичний аналіз поглядів членів РСДРП та Леніна на національне питання Л. Рибалка дав у брошурі «Русские социал-демократы и национальный вопрос» (1917 р.), яка вийшла у відповідь на «Збірник» центрального органу РСДРП «Соціал-демократа», редактованого Леніним.

Рибалка, розглядаючи вміщені у збірнику тези – «Соціалістична революція і право націй на самовизначення», знаходить в них протиріччя, і для аналізу наводить їх: «Вимога вільного відокремлення від гнобительської нації» «зовсім не рівнозначна вимозі відокремлення, подрібнення, творення дрібних держав». «З цього виходить, – пише Л. Юркевич, – що програма з національного питання центрального органу РСДРП, що містить у собі визнання «права на самовизначення націй» і одночасно його заперечення -дорівнює нулеві» [7, с. 8].

Таким чином, головна заслуга Л. Юркевича перед українським національно-визвольним рухом полягала в тому, що він зміг до певної міри розкрити антиукраїнський характер

Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації

ленінського гасла «про право націй на самовизначення», яке використовували більшовики в тактичних цілях у боротьбі за владу.

Сьогодні прізвище Левка Юркевича в Україні знають хіба лише фахівці-історики. Праці його не перевидавалися. Життя, як відомо, підтвердило передбачення Юркевича, що саме чекає нас, українців, у ХХ столітті.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Рибалка Л. Російські соціал-демократи і національне питання / Л. Рибалка. – Мюнхен: Сучасність, 1969. – 65 с.
2. Майстренко І. Історія Комуністичної партії України / І. Майстренко. – Мюнхен: Сучасність, 1979. – 259 с.
3. Курас І. Ф. Повчальний урок історії. (Ідейно-політичне банкрутство Української соціал-демократичної робітничої партії) / І. Ф. Курас. – К.: Політвидав України, 1986. – 185 с.
4. Прокоп Я. Україна і українська політика Москви / Я. Прокоп. – 2-е вид. Ч.1. – Період підготовки до Другої світової війни. – Мюнхен: Сучасність, 1981. – 176 с.
5. Всесоюзна Комуністична партія (більшовиків) в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК (1898-1939). – Вид. 6-е доп. / Відп. ред. М.Б. Мігін та ін. – Ч.1. – К.: Політвидав, 1941. – 684 с.
6. Юркевич Л. Езуїтськак політика / Л. Юркевич // Дзвін. – 1914. – № 5. – С. 458-465.
7. Рибалка Л. Російські соціал-демократи і національне питання / Л. Рибалка. – Мюнхен: Сучасність, 1969. – 65 с.